

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

|| Sayı/ Issue 3 (Aralık/ December 2020), s. 1-9.
|| Geliş Tarihi-Received: 22.10.2020
|| Kabul Tarihi-Accepted: 30.11.2020
|| Araştırma Makalesi-Research Article
|| ISSN: 2687-5675

Türkçülük Düşüncesinden "Millî Edebiyat"a: Ömer Seyfettin'in 'Nakarat' Adlı Öyküsünde Millî Bilincin Uyanışı

From Turkism Thought to "National Literature": The Awakening of National Consciousness in the Story of Omer Seyfettin 'Chorus' (Nakarat)

Ölümünün 100. Yılında Ömer Seyfettin'e saygıyla...

Sema ÖZHER KOÇ*

Öz

Ömer Seyfettin, 11 Nisan 1911 tarihinde *Genç Kalemler* dergisinde yayınladığı "Yeni Lisan" adlı makaleyle edebiyat tarihlerine Millî Edebiyat (1911-1923) cereyanı olarak kaydedilecek edebiyatın yönünü halka çevirme, Türklük düşüncesi etrafında millî bir kimlik inşa etme hareketine dilin sadeleşmesi boyutunda çok önemli katkılar sağlayan bir düşünce adamıdır. Hatta Ali Canip Yöntem'e gönderdiği 28 Ocak 1910 tarihli mektupta *Arapça ve Farsça terkiplerin süsünden dolayı edebiyattan nefret ettiğini*, bu nefretinin iğrenç ve tiksindirici olduğunu söyleyerek ona *edebiyatta, lisanda bir ihtilâl vücuda getir(me)*¹ çağrısında bulunur. Ali Canip, Ömer Seyfettin'in çağrısına olumlu cevap verir. Daha sonra Ziya Gökalp'in onlara katılmasıyla büyüyecek olan Millî Edebiyat anlayışı, İttihat ve Terakki'nin de desteğini alarak güçlenecektir.

Bu yazının konusu olan "Nakarat" adlı öyküde anlatılan olaylar Makedonya'da geçer. Öyküde bir Osmanlı subayının bir Bulgar kızından millî bilinç/millî kimlik ile ilgili aldığı ders ve sıradan bir insana kadar inen Bulgar milliyetçiliği düşüncesi karşısında yaşadığı millî bilinçten yoksun olmanın neden olduğu buhran okuyucuya sunulur.

Bu çalışmada önce 19. yüzyıla gelinceye kadar dünya tarihinde yaşanan bazı önemli olaylardan hareketle millet kavramının doğuşu, Osmanlı'nın çağı yakalamak amacıyla gerçekleştirdiği ıslahatlar, Osmanlı'da 19. yüzyılda görülen fikir cereyanlarından biri olarak Türkçülük düşüncesinden söz edilecek ve millî kimlik ile millî lisan arasındaki ilişki irdelenecek daha sonra "Nakarat" adlı öykü çözümlenecektir.

Anahtar Sözcükler: Ömer Seyfettin, Millî Edebiyat, Yeni Lisan, öykü, "Nakarat".

* Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Osmaniye/Türkiye, e-posta: sozherkoc@osmaniye.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8428-7763.

¹ Tahir Alangu, *Ömer Seyfettin, Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, İstanbul 1968, s. 48. (Bu alıntı, Müjgan Cunbur, "Ömer Seyfettin'in Hayatı ve Eserleri", *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*, 2. bs., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992, s. 10'dan nakledilmiştir.)

Abstract

With his article titled "Yeni Lisan (New Language)" published in Genç Kalemler magazine on April 11, 1911 which is recorded as National Literature's movement in the history of literature, Ömer Seyfettin having contributed significantly to deflecting literature into the public, and building a national identity around the thought of Turkishness in terms of simplification of language is a thinking man. Indeed, in the letter he sent to Ali Canip Method on January 28, 1910, he said that he hated literature because of the ornament of Arabic and Persian phrases, and said that he hates literature, and that his hatred is disgusting and sickening, and he told him that "Those who does not have any idea to show and display have used them a lot. I cannot achieve this by myself: Come on Canip Bey, let's bring a revolution to the body in literature and language." Ali Canip responds positively to Ömer Seyfettin's call. Later, National Literature understanding that will grow after Ziya joins them will get stronger by getting the support of the Committee of Union and Progress.

The events described in the story "Nakarat (Refrain)", that is the subject of this article, take place in Macedonia. In the story, the lesson learnt by an Ottoman officer from a Bulgarian girl about national consciousness/national identity and the depression he experienced because of the lack of national consciousness in the face of the idea of Bulgarian nationalism that goes down to an ordinary person is presented to the reader.

In this study, firstly the birth of the concept of the nation based on some important events in the history of the world until the 19th century, the reforms carried out by the Ottoman Empire in order to catch up with the age, and the idea of Turkism as one of the idea movements seen in the 19th century in the Ottoman Empire and the relationship between the national identity and the national language will be examined, then the story called "Nakarat" will be analyzed.

Key Words: Ömer Seyfettin, National Literature, New Language, story, "Yeni Lisan (Refrain)".

Giriş: Türkçülük Düşüncesine Doğru Adım Adım

"Milliyetçilik tarih şuurudur."

Hilmi Ziya Ülken

Ortaçağ'da toplumsal, siyasal ve ekonomik yapıyı belirleyen kilise, Rönesans, Reform ve Aydınlanma Çağının ortaya çıkardığı kazanımlarla devletler üzerindeki gücünü yitirir. Coğrafi keşiflerle dünya ticaret yollarının değişmesi; Sanayi Devrimiyle hammadde ve insan iş gücüne duyulan ihtiyacın artması; kilisenin artan baskısına karşı Martin Luther ve Calvin gibi öncülerle kilisenin mutlak otoritesine karşı durulabileceğinin halka gösterilmesi; Montesquieu, Rousseau, Diderot, Bacon, Kant gibi düşünürlerin öne sürdüğü fikirlerle aklı merkeze alan bir bilinçle bilinçlenmiş "yeni bir insan tipi"nin doğuşu dünya tarihinde köklü değişimleri başlatır. Bunlara ilaveten Fransız İhtilali, dünyada doğmakta olan "yeni insan tipi"nin millet bilinci kazanmasında önemli bir etki sağlar. Yukarıda sözü edilen değişimler aynı zamanda çok uluslu imparatorlukların yıkılıp yerine ulus devletlerin kuruluşuna zemin hazırlar. 1789 yılında yayınlanan İnsan ve Vatandaşlık Hakları Beyannamesinin 3. Maddesine göre; "Her türlü hâkimiyetin kaynağı yalnızca Ulustur. Hiçbir kurum ya da kişi, kaynağını esasen Ulustan almayan bir yetkiyi kullanamaz." Kilit kelime değişmiş olsa da, 1793 Anayasasındaki benzer hükmü de yine milliyetçi söylem şekillendirmiştir: 'Hâkimiyet halkındır. Tektir, bölünemez, kaynağını kendinden alır ve devredilemez.' (Calhoun 2009: 108). Avrupa'da ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkileyecek olan bu yeni insan tipi ulus/vatan/hürriyet/kişisel haklar/hukukun üstünlüğü gibi kavramlarla kendisini var edecek değerler dizgesini kuracak ve tüm dünya kültür ve medeniyetinde evrensel güce dönüşecektir.

İngiltere, Fransa ve Almanya'da başlayan değişimler Balkanlar'ı da etkisi altına alır. Osmanlı hâkimiyetindeki topraklarda geçen bu milliyetçilik hareketleri Osmanlı siyasi tarihinde Mora isyanı, Eflak-Boğdan hadisesi, Sırbistan hareketi, Mısır'da Mehmet Ali Paşa, Arnavutluk'ta Tepedenli hareketleri gibi adlarla anılır. Balkanlar'daki

bağımsızlık mücadelelerinin “büyük bir kısmı Garp milletlerinden yardım görerek inkişaf eden hareketlerdi.” (Ülken 2013: 139). Balkan uluslarının devlete karşı giriştiği isyan hareketlerinde iki şeyin etkili olduğunu belirtmek gerekir. Bunlardan ilki İngiltere, Fransa ve Almanya’nın 19. yüzyıla gelinceye kadar oluşturduğu bir yenedünya algısını ifade eden “Batı”yı Doğu’ya karşı korumak adına Balkanlar’ı bir “ön cephe” (Zizek 2003: 20) olarak görmesi; ikincisi Rusya’nın Pan-Slavizm denilen Slav birliğine dayanan bir ideolojik görüşle Balkan ulusları üzerinde hüküm kurma düşüncesi (Sarınay 2005: 45).

Tüm dünyada böylesine köklü değişimler yaşanırken kendini dünyaya kapatan Osmanlı yenilebilir bir güç olduğunu ancak 1699 Karlofça Anlaşmasıyla fark edecektir. Osmanlı Batı karşısındaki geri kalmışlığını öncelikle askerî alanda yaptığı ıslahat faaliyetleriyle (Nizam-ı Cedit ve Sekban-ı Cedit ocaklarının kurulması, Yeniçeri Ocağının lağv edilmesi, Asakir-i Mansure-i Muhammediye adıyla modern ordunun kurulması, Avrupa’dan subay getirtilip eğitim alınması vs.) gidermeye çalışacak ancak bunlar Osmanlı’nın hızla gerilemesini durdurmaya yetmeyecektir. Bu çöküşü durdurabilmek adına ordunun modernleştirilmesi için Mühendishane-i Bahr-i Hümayun ve Mühendishane-i Berrî-i Hümayun ile daha çok sivil halkın eğitim alması için modern tarzda eğitim veren (Mektep-i Sultani, Mektep-i Tıbbiye, Mektep-i Mülkiye, Darü’l Muallimin, Darü’l Muallimat vs.) okulların açılması; Tanzimat Fermanı (1839) ve Islahat Fermanı (1856)’nın ilanı, Birinci Meşrutiyet (1876) ile İkinci Meşrutiyet (1908)’in ilanları Osmanlı’nın orduyu merkeze alarak başlattığı ıslahat faaliyetlerini ordunun yanı sıra hukuk ve eğitim gibi yaşamın diğer alanlarına da yayma gayreti gösterdiğini işaret eder. Avrupa’da Gutenberg’in 1455’te yaptığı ilk basımdan aşağı yukarı üç yüz yıl sonra İbrahim Müteferrika’nın 1726’da ilk Türk matbaasını kurması bir yandan çağı yakalama konusunda Osmanlı’nın ne kadar gecikmiş olduğunu gösterirken diğer yandan ilk tercüme ve telif eserlerle ayrıca hikâye, roman, tenkit, makale gibi modern yazı türlerinin edebiyatımızda ilk örneklerinin verilmeye başlanması Osmanlı aydınlanmasına katkı sağlar. Burada matbaanın bir başka kazanımı olarak gazetecilik faaliyetlerinden de söz etmek gerekir. Takvîm-i Vekayi (1831) ile ilk resmî gazetenin, William Churchill adlı bir İngiliz tarafından çıkarılan Ceride-i Havadis (1840) adıyla ilk yarı resmî gazetenin ve Ağâh Efendinin Şinasi ile birlikte çıkardığı Tercüman-ı Ahval (1860) ile Şinasi’nin çıkardığı Tasvir-i Efkâr (1862) gazeteleri -zamanla sayıları artacak olan gazete ve ardından dergicilik faaliyetlerinin ilkleri olarak- toplumsal aydınlanmanın basın yoluyla tüm sivil halka doğru bir açılım kazandığının göstergesidir.²

Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi* adlı kitabında Osmanlı’nın çağı yakalama/çağın gereklerine ayak uydurma amacıyla giriştiği bu çağdaşlaşma sürecinin bir zorunluluk olduğunu şöyle ifade eder:

“Batı kültürü önce ekonomik-siyasi alanda, sonra bütün değerler alanında dünya görüşü olacak kadar genişlediği zaman, 16. Yüzyıldan sonra onun gelişme hızına ayak uyduramayan başka kültürler için tek yol kalıyordu: Modernleşmek. Çünkü bu artık, Batı veya Doğu’nun karşılaşması, kapalı eski kültür çevrelerinin alışverişi değil, dünya ölçüsünde (oecumenique) karakteri olan yeni kültüre katılmadan başka bir şey olmayacaktı.” (Ülken 2014: 5).

Ülken’e göre tarihte pek çok kez gerici faaliyetlerle engellenen çağdaşlaşma sürecinde başarıya ulaşmanın yolunu Osmanlı bürokrat ve aydınları Avrupa’nın bilim ve teknolojisini ifade eden “Avrupa medeniyeti”ni almak; kültürünü almamakta bulmuşlardır. Ancak Hilmi Ziya Ülken bu ayrımla çağı yakalama konusunda başarılı sonuçlar elde edileceğine ihtimal vermez. Zira “... gerçek kültürde sanatı, hukuku, ahlakı,

² Osmanlı modernleşmesi konusunda ayrıntılı bilgi için Niyazi Berkes, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, (Haz. Ahmet Kuyas), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012 adlı yayından faydalanılabilir.

felsefeden ve ilimden ayırmaya imkân yoktur. Onların hepsi millî ve hepsi milletlerarasıdır. Bir Akdeniz veya Avrupa kültüründe bütün bu kurumlar bu çevrenin milletleri tarafından işlendiği için bu kültür ve çevreye göre milletlerarası, milletlerden her birine göre millîdir.

Sanatçının ahlâkçısını, hukukçusunu, filozofunu millî, âlimini milletlerarası sayan bir kültür çevresi olamaz. Yaradılışın çağdaş kültürde üstün ve birleşik bütün işlemleri milletlerarası, bu seviyeye erişen milletlerden her birinin ona katılış tarzı millîdir.” (Ülken 2014: 9).

Ülken’in sözünü ettiği Avrupa medeniyetini kabul edip Avrupa kültürünü reddetmek ayrımı Tanzimat dönemi ile başlayan eskinin yanında yenin varlığını sürdürmesi; Doğu-Batı, alaturka-alafranga, medrese eğitimi-modern eğitim kurumları gibi pek çok alanda karşımıza çıkan bir karşıtlıklar silsilesini beraberinde getirir. Bu, düalizm olarak da adlandırılır.

Dünyadaki yeni insan tipinden etkilenen Osmanlı aydını Fransız İhtilali’nin de etkisiyle “hürriyet”, “millet”, “vatan”, “kanun” ve “medeniyet” gibi yeni fikirlerle kendini kurmaya başlar. Bu dönemde Türkçülükten söz etmenin devletin bekasına zarar vereceğini düşünen aydınlar Yeni Osmanlılar Cemiyetinin de savunduğu Osmanlılık ve imparatorluğun ömrünü uzatmak için savunulan İslâmcılık düşüncesi etrafında toplanırlar. İstiklâl Harbi’nin kazanılması ve bugünkü Cumhuriyet Türkiye’sinin kurulmasında önemli bir görev üstlenecek olan Türkçülük anlayışı daha sonra sistemli bir düşünce hareketi olarak ortaya çıkacaktır.

Türkçülüğün ilk savunucuları Tanzimat sanatçıları arasında çıkmıştır.³ Şinasi’nin eserlerini sade bir lisanla yazması; Ziya Paşa’nın “Şiir ve İnşa” makalesinde Osmanlı’nın şiiri olarak “halk şarkıları ve taşrada çöğür şairleri arasında deyiş, üçleme ve kayabaşı denen nazımlar”ı göstermesi; Ahmet Vefik Paşa’nın “Lehçe-i Osmanî” adlı eserinde Türkçeyi Osmanlıcadan ayrı bir bütün olarak ilk defa ele alış ve Türk tarihinin Osmanlılarla başlamadığını, bütün Türk kavimlerini içine alması gerektiği fikrini ileri sürmesi; “Şıpkı kahramanı” diye tanınan Süleyman Paşa’nın askeri okullar nazırı olduğu sırada yazdığı ders kitaplarında Türk tarihine geniş yer ayırması ve ilk defa “sarf-ı Osmanî” yerine “Türkçe sarf” yazması; Ali Suavi’nin *Muhbir* ve *Ulum* dergilerinde Türkçülüğü ve Türkçe yazmayı gündeme getirmesi; Şemsettin Sami’nin *Kamus-ı Türkî* adlı sözlük çalışması; Necip Asım ve Ahmet Cevdet’in çıkardığı *İkdam* gazetesindeki yazıları; Cemalettin Efganî’nin tesiriyle sade dille yazmaya teşvik edilen Mehmet Emin’in yazdığı *Türkçe Şiirler*’i Türkçülük düşüncesinin sistemli bir yapı kazanmasında sayılabilecek önemli gelişmelerden bazılarıdır (Ülken 2014: 291-306).

1908’de Ahmet Mithat, Mehmet Emin, Ahmet Hikmet, Yusuf Akçura, Âkil Muhtar gibi isimlerden oluşan bir heyetle “*Türk Derneği*”nin kurulması, 1911’de aynı adla -ancak yedi sayı çıkabilecek olan- dergi çıkarılması ve daha sonra bu derginin *Türk Yurdu*’na dönüşmesi; 1914’te Türk Ocağı’nın kurulması, Selanik’te “*Hüsün ve Şiir*”(Haziran 1909-29 Eylül 1910) adıyla çıkan derginin başyazar Ali Canip’in teklifiyle “*Genç Kalemler*” adını alması yukarıda sözü edilen Türkçülük düşüncesinin aydınlar arasında teşkilatlandığının göstergesidir. Hüseyinzâde Ali’nin *Hayat* ve *Füyuzat* adıyla neşrettiği mecmualarda ilk defa “*Türkleşmek, İslamlaşmak, Avrupalılaşmak*” fikrini müdafaa etmesinin ardından Ziya Gökalp’in bu fikirlerden etkilenerek yazılar yazması ve *Genç Kalemler*’e katılmasıyla Türkçülük hareketi İttihat ve Terakki’nin de desteğini alarak hızlı

³ “Turan” kelimesi ilk defa Macarlar arasında 1839’da Türk kavimlerine kök araştırma yolu olarak kullanılmıştır. V. Minorsky, kelimenin ilk önce Macarlar arasında “büyük Türk vatanı” olarak 1839’da kullanıldığını söylüyor. 1911’de Budapeşte’de “*Turanische Geselischafft*” (Turan Cemiyeti) kuruldu. (Enzyklopedia des Islam’dan aktaran Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, 2. bs., Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2014, s. 291)

büyür. "Vatan ne Türkiye'dir Türklere, ne Türkistan/ Vatan, büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan" dizeleriyle sona eren Ziya Gökalp'in "Turan" şiirinin *Genç Kalemler*'de yayınlanmasıyla Türkçülüğün coğrafyası (Ziya Gökalp daha sonra sınırları belirsiz bir coğrafyayı işaret eden Turancılık düşüncesinden Anadolu Türkçülüğüne yani sınırları belirli bir coğrafya anlayışını kabul edecektir.); Ömer Seyfettin'in yazdığı "Yeni Lisan" makalesiyle millî edebiyatın dil anlayışı ilan edilmiş olur. Burada şunu da eklemek gerekir ki "Millî Edebiyat kavramını sadece vezin, sade dil gibi şekli meselelere indirgemek son derece yanlıştır. Yeni Lisan yeni insana ve yeni hayata açılan kapıdır. Bu yeni hayat ve yeni insan da sahip olduğu kültür mirası ve birikimle, zamanın ideolojisiyle uyum içinde imparatorluktan millî devlete, başka bir söyleyişle ümmetten millete geçişi gerekli kılar ve hatta hazırlar. İşte Millî Edebiyat, bu geçiş ve hazırlığın gerçekleştiği dönemin edebiyatıdır." (Aktaş 2007: 189).

Balkan Savaşlarındaki yenilgiyle bir uyanış yaşayan Türk aydınının millî kimliğine sarılması ve bu bilinçle Çanakkale Cephesindeki savunmayı bir diriliş ruhuyla gerçekleştirmesi -bu aynı zamanda İstiklâl Harbi'nin de nüvesini oluşturacaktır- Şerif Aktaş'ın belirttiği biçimde Millî Edebiyat anlayışının getirdiği sonuçlardandır.

Uyan Türk: "Nakarât"

"Ve lisan öyle bir vatandır ki bozulursa artık ne millet kalır ne devlet."

Ömer Seyfettin

Ömer Seyfettin'in "Ashab-ı Kehfimiz", "İrtica Haberi", "Harem", "İlk Düşen Ak", "Niçin Zengin Olmamış" hikâyeleri gibi hatıra defteri biçiminde kurgulanmış olan "Nakarât"⁴ adlı öykü, ilk kez 3 Ekim 1918 tarihli *Yeni Mecmua*'da yayımlanır. Ömer Seyfettin'in *İrtica Haberi*, *Tuhaf Bir Zulüm*, *Nakarât*, *Bomba*, *Beyaz Lâle* adlı öykülerini Makedonya'da sınır boylarında subay olarak geçirdiği yılların ürünleri arasında sayan Olcay Önertoy, "Bu öykülerinde Türkiye'nin parçalanacağı düşüncesinin verdiği üzüntüyü, yazarın düşüncesini, milliyetçiliği geç kavramış olmamızın karamsarlığını, Türkleri yabancıların değerlendirmesinden duyduğu üzüntüyü, kendi kendimizi eleştireyi, içinde bulunulan durumdan kurtulabilmek için çıkar yol aramanın verdiği tedirginliği buluyoruz." (Önertov 1992: 75) diyecek ve Ömer Seyfettin'in *Nakarât*'in konusunu arkadaşı Aka Gündüz'ün anlattığı bir olaydan aldığını ekleyecektir.⁵

"Gençliğini Makedonya'da geçirmiş eski bir subayın hatıra defterinden" epigrafıyla başlayan *Nakarât*'in tamamı bir günlük biçiminde kurgulanmıştır. Bu anlatım tekniği metin ile okuyucu arasındaki mesafeyi en aza indirerek metinde anlatılanların inandırıcılığını arttırmıştır.

Öyküde anlatılan olaylar dizgesinin başlangıcı "30 Teşrinisani 1319 (1903), Pirbeliçe" olarak belirtilir. Tarih ve mekânı vurgulayan bu not, zaman-uzam-varlık arasındaki yadsınmaz ilişkinin önemine işaret eder. Zira "mekânı zamansız düşünemeyiz. Oluş'tan ayrı bir varlık yoktur." (Ülken 2013: 237). Aşağıda verilen öykünün ilk paragrafı bu anlamda yoruma muhtaçtır:

⁴ Çalışmada Ömer Seyfettin, *Bütün Hikâyeleri* 6, Üç Harf Yayınları, İstanbul 2009 basımı kullanılmıştır.

⁵ Aka Gündüz on iki yaşındayken Makedonya'da bir Bulgar kızına aşık olduğunu, kendisini milliyetçi edenin bu kız olduğunu söyler. "... Bir gün herkes çay kenarına toplanmış havaya bakıyordu. Biz de gittik. Gündüz havada bir yıldız görünüyormuş. Güzel Bulgar kıızı ellerini çırparak: 'Oh, oh!' diye sevindi. 'Ne seviniyorsun?' dedim. 'Ben mi, dedi, ne zaman güpe gündüz havada bir yıldız görünmüşse, Türklerin başına bir felâket gelir, ona seviniyorum.' O anda, o yıldız, bütün cüssesiyle, bütün ateşten satvetile beynime indi. O saniyeden itibaren Osmanlılıktan Türklüğe aadet ettim." (Mecdi Sadrettin, Akay'ı Herkes Tanır, Fakat Hayatını?, Yeni Kitap, s. 13, Mayıs 1928. (Olcay Önertoy, a.g.e., s. 76'dan nakledilmiştir.)

"Bu sabah şiddetli bir baş ağrısı ile **uyandım**. Hava çok soğuk... Islanmış keten çadırın üzerine düşen yağmur damlaları, **gizli ayak sesleri** gibi tuhaf bir gürültü çıkarıyor, bana **düzensiz adımlarla sisler içinde ilerleyen perişan bir tabur tahayyül** ettiriyor. Okumak istiyorum. Bavulu açmaya üşeniyorum. Masa **yok**. Sandalye **yok**..." (s. 54)

Osmanlı ordusu 2 Ağustos 1903'te Makedonya'da baş gösteren isyan hareketleri sebebiyle çeteleri takip etmektedir. Öykü zamanı bu tarihî gerçekliğe işaret eder. Yine öyküde geçen Pirbeliçe ve Babina'nın Manastır civarındaki yerleşim yerleri olması bu tespiti destekler. Yazarın öyküye başlarken zaman ve mekânı vurgulaması varlığı o zamana yerleştirme, varlığın o zaman içerisindeki değişimini izleme olanağı sağlar okuyucuya. Bu bağlamda öykünün ilk cümlesinde geçen "**uyanmak**" fiili adeta Osmanlı aydınının yüzlerce yıl süren laterjik (çok derin ve patolojik bir uyku durumu) bir uykudan uyanışını imler. Yağmur damlalarının "**gizli ayak sesleri**"ne benzetilmesi bir yandan legal olmayan bir eylemi çağrıştırırken diğer yandan "**düzensiz adımlarla sisler içinde ilerleyen perişan bir tabur**"un askerî disiplin ve düzenden yoksun, uykusuz, yorgun ve aç bir biçimde verilen görevi yerine getirmeye çalıştığına dikkatleri çeker. Ordunun içinde bulunduğu şartlardan söz ederken yazarın "**yok**" sözcüğünü iki kez tekrarlama metinde kast edilen yokluğun, fizikselden daha çok tinsel şeylerin yokluğu olduğunu akla getirir. Bu bağlamda subayın bir Bulgar'dan kiraladığı odanın duvarına daha önce burada konaklayanlar tarafından yazıldığı anlaşılan aşağıdaki cümlelere uzun uzun yer verilmesi "**yok**"la nelere gönderme yapıldığı konusunda okuyucuya bir fikir verir:

"Söke kasabasının Cami-i Atik Mahallesi'nden Mehmet oğlu Recep üç gece bu **kâfir yerde** yatmıştır."

"Bunu yazan bir **muhalif rûzigâr** / Kendi gitti, ismi kaldı yadigâr."

"Sekiz sene sonra hava değişim tezkerelerimiz geldi. **Yolunu unuttuğum köyüme** dönüyorum. Darısı hemşehrilerimin başına."

"Dar- ı dünya bir müzeyyen hanedir/ Nakşına **aldanmamak** merdanedir."

"**Bu da geçer yahu...**"

"Dün gece **Çakalarof**'u sardık. Yine elimizden kurtuldu."

"Tuna'da çırpar bezini/ Kim sarmaz **Bulgar kızını**."

"**Kible** ocağın sağ köşesidir. Burada misafir kalacak din kardeşlerimin malumu olsun."

"Dün Kavaklı Orman'da **göğsünden vurulan** teğmenimiz İrfan Efendi bugün saat üç buçuğu on gece burada vefat etmiştir. Doktor yetişemedi. Allah rahmet eylesin."(s. 59-60)

Yukarıdaki cümlelerde geçen "**kâfir yer**", "**muhalif rûzigâr**", "**yolunu unuttuğum köyüm**", "**aldanmamak**", "**Bu da geçer**", "**Çakalarof**", "**Bulgar kızı**", "**kible**", "**göğsünden vurulan**" sözcük ve sözcük gruplarının "**bura**" / "**olanlar**" - "**ora**" / "**olması gerekler**" biçiminde bir karşıtlığı veya çatışma değerlerini işaret ettiği kanısındayız. Bu durumu bir tablo biçiminde şöyle gösterebiliriz:

"bura"/"olanlar"	"ora"/"olması gerekler"
"Kâfir yer" (Makedonya/gurbet)	"yolunu unuttuğum köyüm"(vatan)
"Muhalif rûzigâr"	aldanmamak
"Bulgar kızı"(milliyet)	(milliyet) ????
"Çakalarof"	asker
"göğsünden vurulmak"	kible

“Bura” “kâfir yer”dir, Makedonya toprağıdır. Bu adlandırma, metinde örtülü olarak Osmanlı'nın imparatorluk sınırları içerisinde olmasına rağmen bu toprakların artık yurt/vatan olmadığını imler. “Vatan, içtimaî hafıza veya tarihin maddî sembolüdür. Her ocak, her şehir gibi, bütün milletin de müşterek hatıraları, iftiharları, gururları; müşterek acıları, kusurları, ibret dersleri vardır. Bütün bunlar sınırları belirli bir toprak üzerinde toplanır ve içtimî hafızanın bütün bu izleri onun üzerine kazılır ki; bu toprağa **yurt** diyoruz.” (Ülken 2013: 192) 20. Yüzyıla gelindiğinde Makedonya topraklarında içtimaî hafızanın müşterek hatıralarından söz etmek mümkün değildir. “Bura”da artık “muhalif zaman” işlemekte, Osmanlı iktidarına muhalif eylemler gerçekleştirilmektedir. “Çakalarof” bu muhalif rüzgârın simge-değeridir. “Bura”, çeteler tarafından devletin askerinin “göğsünden vurulduğu” yerdir. “Bura”da millî bilinç toplumun bütün fertleri tarafından benimsenmiş bir değerdir. Köylü Bulgar kızı, bu bilinçlenmenin toplumun en tabanına dahi yayıldığına göstergesidir.

“Ora”, hasreti çekilen yerdir. “Yolunu unuttuğum köyüm” yalın söylemi vatana duyulan koşulsuz sevgiyi işaret eder. “Bura”da insanı baştan çıkaracak bazı şeyler olsa da aldanmamak gerekir. Çünkü dönüş daima vatanadır. “Kible”, milletin ortak dinî inancını simgeler. “Bu da geçer yahu...” cümlesi Müslümanların yaşanan sıkıntılar karşısında takındığı sabır ve metanetin en yalın halidir. Yukarıdaki tabloda “Bura”/“olanlar” sütununda yer verdiğimiz “Bulgar kızı”nın karşısına “ora”/“olması gerekler”e yerleştirilecek bir kavram/değer’in belirtilmemiş olması manidardır. Soru işareti (?) ile gösterilen bu durum, Osmanlı İmparatorluk sınırları içerisinde Türklük bilincinin diğer uluslardan çok sonra ortaya çıkmış olmasıyla açıklanabilir.

Duvara yazılan bu cümlelerin *Nakarât* adlı öykünün tematik kurgusunda açılımcı bir değere sahip olduğu düşüncesindeyiz. Öykünün temel çatışma değerlerini yaratan bu ikili karşıtlıklar, bireyselden toplumsala doğru genişleyen bir düşünce sistemini ortaya koyar. Duvara yazı yazan her bir kişi bireysel macerasını anlatırken bu yazıların toplamı aynı zamanda içtimaî macerayı oluşturur: zaman şuuru, millet olma bilinci, din algısı, vatan sevgisi gibi.

Öykünün başkışisi de Georges Courteline’in romanlarından esinlenerek kurguladığı bir askerlik düşüncesiyle Makedonya’ya gelmiştir. Bütün amacı kısa zamanda terfi edip rahat yaşamaktır. Bu ruh hali ile geldiği görev yerindeki şartlar, beklentileriyle örtüşmese de zabıt, kaldığı odanın penceresi önünde “Naş, naş, Çarigrad naş...” diye bir şarkı söyleyen Bulgar kızına âşık olur. Bulgarca bilmeyen zabıt, bir aşk şarkısının nakaratı olduğuna kesin kanaat getirdiği bu şarkının tamamını zihninde şöyle tercüme eder:

“Seni çok seviyorum, / Seni çok seviyorum.
Balkanlar’dan Şıpka’dan / Aşıp geldim sana.
Meriç bak olamadı / Bir set yoluma.
Seni çok seviyorum, / Seni çok seviyorum.” (s. 66)

Zabıt, köyden ayrılacağı sırada konakladığı yerin sahibi Bulgar’dan “Naş, naş, Çarigrad naş...” nakaratını çevirmesini istediğinde Bulgar, telaşa kapılır. Zabıtın ısrarı üzerine bu nakaratın “Bizim olacak, bizim olacak, İstanbul bizim olacak...” (s. 74) anlamına geldiğini söyler. Bunu öğrenen zabıt, büyük bir hayal kırıklığı yaşar. Muvazzaf bir subayın karşısında bu cümleleri söyleyebilmek, öncelikle milletine yapılmış büyük bir hakarettir. Zabıt bunları düşündükçe kendinden nefret eder: “İşte bir haftadır *Velmeğe Ormanları*’nda, kendince mukaddes bir fikir için ölen komite papazın o cesur kızıyla aramdaki farkı düşünerek yatıyorum.” (s. 77). Bu cümleler, Bulgarlar arasında millet olma bilincinin Türklerden çok daha önce yayılmış olduğunu göstermektedir.

Öyküde başkişinin yaşadığı aşk ve hayal kırıklığı onun bireysel macerasıdır. Ancak millete hakaret edildiğini düşünerek tavrı alması toplumsal ve millî olana katılmasıdır. Tıpkı duvara yazı yazan her bir ferdin kendi bireysel tecrübesini aktardığı gibi bireysel; duvardaki yazıların tamamı bir araya geldiğinde gibi toplumsal ve millî bir kimliği oluşturmaya hizmet eder. Başkişiyi yaşadığı hayal kırıklığından kurtaracak şey, Harp Okulu'nda Ceza Hukuku dersine giren hocasının söylediği şu sözlerdir: "Faziletli olmak insanın elinde değildir. Fakat kim isterse namuslu olabilir. Bu, tercihe bağlı bir şeydir!" (s. 61) Millî değerlere bağlı olmayı namuslu yaşamın bir gereği kabul eden başkişi, yeni hayatında yüzünü halka dönecektir. Bu durum, öykünün başında çok kısa bir yer tutan Agâh Usta ile okuyucuya ihsas ettirilir. "Taşralarda otura otura değişmiş garip lügatlı bir İstanbul şivesiyle" konuşan ve rakı içen Agâh Usta, taburun tüfekçisidir ve başkişi ona Karagöz adını vermiştir. Türk aydınını halkın lisanını ve hayatını anlamaya çağıran bu yeni insan tipi, Ziya Gökalp'in *Türkçülüğün Esasları* adlı kitabında belirttiği Türk aydınının yönünü halka dönmesi düşüncesiyle benzerdir. "Nakarat" adlı öykünün başkişisi, çalışmanın giriş bölümünde Şerif Aktaş'tan alıntılarımız imparatorluktan millî devlete yani ümmetten millete geçişi hazırlayacak yeni insan tipinin estetik bir formda görüntüsü olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

"Türkçe bizim manevi ve mukaddes vatanımızdır."

Ömer Seyfettin

Rönesans'la beraber kapalı toplum yapısından sıyrılan Avrupa, Ortaçağ'a ait kilisenin hâkim olduğu devlet ve toplum yapısından uzaklaşarak Reform hareketleri, Aydınlanma Çağı, Sanayi İnkılabı ve Fransız İhtilali ile yeni bir insan tipinin doğuşuna tanıklık etti. Bu yeni insan tipi hürriyetperver, bilinçli, bilimin aydınlattığı zihinle dünyayı yorumlayan, millî hassasiyetleri olan insandır.

Osmanlı'nın dünyadaki değişimlere kendini kapaması, yeniliklere ayak uyduramamasına neden olmuş; milliyetçilik hareketleri ile sarsılan Osmanlı başarısızlıkla sonuçlanan ıslahat çalışmaları neticesinde toprak kaybetmiştir. Osmanlı'nın yönetimi altındaki uluslardan milliyetinin farkına en geç varan Türkler olmuştur. Millî Edebiyat'ın beyanamesi olarak kabul edilebilecek Ömer Seyfettin'in yazdığı bilinen "Yeni Lisan" makalesi Avrupa'da başlayan ve Balkan ulusları ile Araplara yayıldığı için Osmanlı İmparatorluğunun varlığını tehdit eden bağımsızlık hareketlerine karşı Türkçülük anlayışını savunan aydınların başlattığı bir yenedünya algısını işaret eder.

Millî Edebiyat döneminin edebiyat, dil ve sanat görüşünü yansıtan "Nakarat" adlı öykü, Ömer Seyfettin'in Makedonya'da sınır boylarında subay olarak görevli bulunduğu zamanlardaki gerçekçi gözlemlerden izler taşır. Müjgân Cunbur, öyküde hatıra defterinden söz ettiği eski zâbitin sanatçının kendisi olduğunu öne sürer (Cunbur 1992: 9). Sanatçının Balkan Savaşları sırasında tuttuğu ve yayınlanan not defteri bu iddia ile örtüşür.⁶

⁶ Yazarın bu döneme ait not defteri 10 Ekim 1912 tarihiyle başlar. 23 Ekim'den sonraki bazı notlarda tarih yoktur. Aşağıdaki alıntılar bu deftere aittir:

"Aydın kaçtı, bugün ne? Bilmiyorum. Benimle beraber kimse de bilmiyor. Ne felâket yarabbi, ricatin, inhizamın en çirkinini gördüm. Bugün burada Köprülü'nün önündeyiz. İki fırka kaçtı. Yalnız bizim nizamiye fırkası kaldı. Birden ricat emri verildi Hep kendimizi galip sanıyorduk. Meğerse müthiş surette mağlup imişiz. Toplar filan hep kaçtı. En nihayet bizim tabur kalmıştı. Biz de çekildik. Bütün gece tam on iki saat yürüyerek, sabaha yakın Kiliseli'ye geldik. Oradan dün sabah kalktık. Buraya döküldük. Yolda uzun bir muhacir kafilesine tesadüf ettik. Oh ne felâket... Kadın, çoluk, çocuk, tam beş bin ev imiş." Tahir Alangu, *age.* s. 217. (Bu alıntı, Müjgan Cunbur, *age.*, s. 11'den nakledilmiştir.)

Öykünün temel çatışma değerleri “bura”/“olanlar” ile “ora”/“olması gerekler” arasında geçen karşıtlıklar üzerine kuruludur. Olması gereklerin mekânı olarak “ora”, vatandır. Olanların yaşandığı “bura”, gurbettir. O nedenle gurbeti yaşayanların edindiği tecrübeler elem doludur. Öyküde bireysel tecrübelerin toplumsal ve millî olana evrildiği dikkati çeker. Pencere duvarına notlar yazan her bir kişi gibi başkişinin yaşadığı aşk ve hayal kırıklığı da bireysel bir tecrübedir. Ancak duvara yazılanlar ile başkişinin tecrübesi bir araya geldiğinde toplumsal ve millî olan teşekkül etmiş olur.

Öykünün sonunda başkişinin yeni prensiplerle yönünü halka dönme kararı alması, millî edebiyatın ortaya koyduğu “yeni insan tipi” ile örtüşür.

Kaynaklar

- Aktaş, Şerif (2007). Milli Edebiyat (1911-1923). *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. 3, (Edt. Talat S. Halman, Osman Horata, Yakup Çelik...). İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 183-268.
- Berkes, Niyazi (2012). *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, (Haz. Ahmet Kuyas). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Calhoun, Craig (2009). *Milliyetçilik*, (Çev. Bilgen Sütçüoğlu). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cunbur, Müjgân (1992). Ömer Seyfettin’in Hayatı ve Eserleri. *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1-18.
- Önertoy, Olcay (1992). Ömer Seyfettin’in Milliyetçilik Düşüncesi. *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 73-85.
- Sarımay, Yusuf (2005). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Seyfettin, Ömer (2009). *Bütün Hikâyeleri 6*. İstanbul: Üç Harf Yayınları.
- Ülken, Hilmi Ziya (2013). *Millet ve Tarih Şuuru*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ülken, Hilmi Ziya (2014). *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

27 Ekim 1912 tarihli notundan:

“İşte şimdi hareket emri verildi. Nereye kimse bilmiyor. Niçin? Kimse bilmiyor. Gözlerini kaybetmiş bir kör sürü gibi bocalayıp gidiyoruz. Ortada ne kumandan var, ne kumanda...”

Ortada mekkâreler yok. Mekkâreciler yok. Cephaneler siperlerin içinde kaldı. Herkes şaşırmış. Hal ve mevki o kadar tahammül olunmaz derecede ki...

Şimdi Otuzsekinci alaydan Şevki Efendi isminde bir yüzbaşının intihar ettiğini haber aldık.

Hemen herkes intihar etmek istiyor.

Yazık, namusa bir kıymet ve ehemmiyet verenlere.” Tahir Alangu, a.g.e., s. 218. (Bu alıntı, Müjgan Cunbur, a.g.e., s. 12’den nakledilmiştir.)

29 Ekim hatrasından bir cümle:

“Demek Türklerin yaşama hakkı yokmuş.” Tahir Alangu, a.g.e., s. 219. (Bu alıntı, Müjgan Cunbur, a.g.e., s. 12’den nakledilmiştir.)

